

YUKARI FIRAT HAVZASINDA HZ. PEYGAMBER TASAVVURU

-Molla Hüseyne Bateyî'nin Mevlid-Name manzumesi örneği-

Prof. Dr. Mahmut ÇINAR

İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi- Gaziantep Üniversitesi\ Turkey

Özet:

Yukarı Fırat Havzasında yaşayan halk, Hz. Ömer'in hilafeti döneminden itibaren İslam'a girmeye başlamıştır. İslam'a girdikten sonra, hayatın bütün alanlarında öncelikleri hep İslam dini olmuş, siyasi, ictimai ve iktisadi tercihlerini bu yönde kullanmışlardır. Daha önce bu coğrafyada farklı inanç ve dinî tercihlere sahip olan bölge halkı, İslam'ın buraya gelişinden sonra büyük bir çoğunlukla İslam'ı kabul etmiş ve Hz. Peygamber onlar için en önemli şahsiyet haline gelmiştir. Osmanlı imparatorluğunun hâkim olduğu Balkanlar ve Mısır gibi diğer coğrafyaların yanı sıra, Yukarı Fırat havzasında da Hz. Peygamber'e duyulan özlem ve ona olan bağlılık mevlüt törenleriyle canlı tutulmuştur. Düğün, sünnet, doğum ve taziye gibi birçok vesileyle mevlüt törenleri icra edilmiş, buralarda mevlitler okunarak Hz. Peygamber'e methiyeler yapılmıştır. Eskisi gibi canlı olmamakla beraber bugün hala bu tür törenler varlığını sürdürmektedir. Yukarı Fırat havzasında söz konusu törenlerde okunan mevlüt manzumelerinden biri tanesi de Mella Hüseyne Bateyî'nin Mevlüd'üdür. Bateyî bu mevlüd, önemli ölçüde Süleyman Çelebi'nin (ö. H. 825/M. 1422) Türkçe (Osmanlıca) olarak kaleme aldığı, asıl adı Vesiletü'n-necât olan mevlüd manzumesinden etkilenecek ve önemli bir kısmını neredeyse tercüme ederek kaleme almıştır.

Tebliğimizde Bateyî'nin mevlüdünü merkeze alarak Yukarı Fırat Havzasında Hz. Peygamber Tasavvuru hakkında bir tespit yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: *Yukarı Fırat Havzası, Batevî, Mevlüd, Nur-i Muhammedî.*

Giriş: Molla Hüseyne Bateyî ve Mevlidê Nebi adlı Manzum Risalesi

Molla Hüseyne Bateyî ve onun Mevlidê Nebi isimli manzum risalesi üzerine, daha önce yapılmış çalışmalar da vardır. Bu çalışmamız, ana mesele olarak Yukarı Fırat Havzası'nda yaşayan halkın Hz. Peygamber tasavvurunu, özellikle Hz. Peygamber'e beşer üstü bir takım anlamaların yüklenmesini almaktadır. Dolayısıyla asıl konu müellif ve anılan eserinden daha çok, bu eser üzerinden bölge halkının tasavvurudur. Kuşkusuz bir halkın anlayışını, inanç ve kültürünü yazılı, sözlü ve folklorik bakiyelerden almak mümkündür. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Mevlid manzum risalesi her ne

kadar Batéyî'nin şahsî eseri ise de yöre halkının bunu yüzyıllardır okuması, kendileri tarafından da bu tasavvurun benimsendiği izlenimini vermektedir. Daha önce H. Karacan- ve N. Aykut, bu eserin çağdaş müellif Süleyman Kurşun'un yazdığı mevlid ile karşılaştırmasını konu edinen bir makale yazmışlardır.⁽²⁾ M. Nurullah Aktaş ise Molla Hüseyne Bâteyî'nin çalışmalarında Kur'ân'ın kaynaklığı meselesini araştırdığı bir makale kaleme almıştır.⁽³⁾ Her iki çalışma da bu tebliğde dikkat çektiğimiz meselenin dışındaki hususları konu edinmiştir. Çalışmamız, Batéyî'nin zihin dünyasını deşifre ettiği gibi, başta Yukarı Fırat Havzası olmak üzere, bölgede yaşayan halkın din tasavvuru, Hz. Peygamber tasavvuru, Allah-alem ve Allah-insan ilişkisi tasavvuru gibi hususlara da kısaca projeksiyon tutmaktadır.

Molla Hüseyne Bateyî 1417–1495 yılları arasında Hakkâri çevresinde yaşamıştır. Günümüzde Şırnak iline bağlanan Beytüşşebap ilçesi Bate köyünde dünyaya gelmiştir. 1670–1750 yılları arasında yaşadığı da sanılmaktadır. Hüseyne Bateyî'nin adı konusunda farklı bilgiler vardır. Jaba ve tarihçi İzady, Bateyî'nin isminin Ahmet olduğu kanısındadır. Bugün Diyarbakır'da yaygın olarak satılan bazı mevlit kitaplarında ise, Hasan Ertuşî ismi kullanılmaktadır.⁽⁴⁾ Fakat genel kanaat adının Hüseyin olduğu yönündedir. Ancak bunların tamamının aynı anda doğru olması mümkündür. Bateyî'nin yaşadığı coğrafi bölgede bugün hâlâ önemli aşiretlerden biri Ertuşî aşiretidir. Bateyî'nin de bu aşirete mensup olması mümkündür. Hasan ile Hüseyin isimleri birbirine yakın oldukları, hatta bazen her iki ismin birden aynı şahsa verilmesinden dolayı, bazen Hasan bazen de Hüseyin olarak anılması da mümkündür.

Şiirlerinde daha çok “Bateyî” mahlasını kullanmıştır. Küçüklüğünden itibaren ilim meclislerinde bulunmuştur. İlk eğitimine ağabeyinin hocalık yaptığı köyde başlayan Batéyî, 15 yaşına kadar medresedeki derslere devam etmiştir. Sonrasında Hakkâri ve Bahçesaray'da (Müks) medrese derslerini takip etmiştir. Bahçesaray'daki medrese yaklaşık 300 öğrencinin eğitim aldığı dönemin büyük bir medresesiydi. Erbil, Musul, Dohuk gibi yerlerde de medrese eğitimi almıştır. Dini ilimler yanında tıp ve edebiyat sahasında da kendini yetiştirmiştir. Mele Hüseyne Bateyî'nin yazdığı mevlidin dışında Divan'ı ve klasik dönem Kürtçenin zirvesi kabul edilen Zembilfiroş adlı mesnevisi de vardır. Bahçesaray'da medresede hocalık yaptığı dönemde çığ altında kalıp vefat etmiştir. Kabri doğduğu köyde olup halk tarafından ziyaret edilmektedir.⁽⁵⁾

Bateyî'nin doğumu ve ölümü ile ilgili olarak, istisnai de olsa farklı görüşler dile getirilmiştir. Iraklı eski bakan Zeki Beg (ö. 1937), Bateyî'nin, 1417-1495 tarihleri arasında yaşadığını zikretmiştir. Buna karşılık Şırnak'ın yetiştirdiği önemli ilim adamlarından biri olarak kabul edilen Molla Hüseyin Bateyî'nin, Hakkâri ve Müks (Bahçesaray) medreselerinde eğitimini tamamlayarak 1700 yılında kurulan Hakkâri Meydan Medresesinde müderrislik yaptığı da kaydedilmektedir. Melâyê Bateyî, hadîs, tefsîr, fıkıh, kelâm, belağat ve tarih ilimlerinde de kendisini yetiştirmiştir.⁽⁶⁾

Batéyî'nin Divanı Aleksander Jaba tarafından ortaya çıkarılmıştır. Divan'dan bazı eserler elimizde mevcuttur.⁽⁷⁾

Hüseyne Ertuşî ya da Hüseyne Bateyî'nin mevlidinin ismi hakkında kimi tartışmalar bulunmakla beraber, eserinin iki beytinde de belirttiği gibi adının Mewlidê Nebi olduğunu çok açık bir biçimde söyler.

Herkesê guhdarê mevlûda nebî
Dergehê mizgîniyan dê lê vebî

Her kim Peygamberin mevlidini dinlerse
Müjdelerin dergahı ona açılır

Dirhemek bit serfê mevlûda nebî
xeyrekî mezin ji bo hasil dibî

Bir dirhem harcama yapsak mevlit için
Büyük bir hayra ulaşmış olur
Mewlidê Nebi adlı eserde bölümler arasında;

“Ger divêtin hun ji narê bin necat
B î’îşq û şewqek hûn bibêjin esselat”

Sizden kim ateşten kurtulmak istiyorsa
Aşkla ve şevkle SALAVATı söylesin

beyti nakarat olarak 19 kez yazılmıştır. “Hüseynê Bateyî mevlidinde 585 beyit bulunmaktadır

Mewlid-i Nebi fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/fâ’ilün kalıbıyla yazıldığı görülmektedir.
Mewlid-i Nebi:

“Ew Xwedayê malikê mulkê ‘ezîm
Daye me mîrasa Qur’ana Kerîm. ”

O Allah ki, şu yüce mülkün sahibi
Bize şu kerim Kur’an’ı mîras verdi

Mewlid-i Nebi’de Hz. Peygamber’in Özellikleri

1. Hz. Peygamber en hayırlı insandır.

Yukarı Fırat Havzasında da İslam dünyasının hemen hemen her tarafında olduğu gibi, Hz. Peygamber en hayırlı insan olarak tasavvur edilmektedir. Kuşkusuz bu anlayışın derin teolojik dayanakları vardır. Özellikle Allah’ın bütün peygamberlere gönderdiği din olan İslam dininin onunla kemale ermesi,⁽⁸⁾ insanın yaratılışındaki aslî hedefin yani kulluğun onun tarafından en kâmil bir biçimde yerine getirildiği anlamına da gelmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, Hz. Peygamber’i son peygamber

olması ve İslam'ın onunla kemale ermesinden dolayı en hayırlı insan olarak görmek mümkündür. Bateyî, bu durumu, yani Hz. Muhammed'in en hayırlı insan olması ve kendisi gibi Hz. Muhammed'e iman eden Müslümanların onun ümmetinden olmasını hamd edilmesi gereken bir husus olarak vermektedir. Bateyî'nin mevlûdünde bu durum şu mısralarla ifade edilmektedir.

Em kirine ûmmeta xeyr-ûl beşer
Tabi'ê wî muqtedayê namuwer

Bizleri, insanların en hayırlısının ümmeti yaptı
O'na tabi olan sönmeyen nura kavuşur

2. Hz. Muhammed Şefaâtçidir.

Hiz. Peygamber'in ümmeti açısından, en önemli hususun onun şefaâtçi olması olduğundan kuşku yoktur. Bu nedenle hemen hemen akaid ve kelam eserlerinin tamamında, Hiz. Peygamber'in şefaâtçi olacağına dair atıflar yer almaktadır. Hiz. Peygamber'in şefaâtçi olması, edebi metinlerde, ilmi metinlere göre daha çok ön plana çıkarılmakta, zaman zaman abartılara yer verilmektedir. Bu durum edebi metinlerin tabiatından kaynaklanmaktadır. Bateyî de Mevlidinde Hiz. Peygamber'in şefaâtçi olacağı hususna dikkat çekmekte, aralarında aşağıdakilerin de bulunduğu mısralarla ifade etmektedir.

Ez şefî'ê wî me roja mehşerê
Dê vexwet ew tasek ava kewserê

(Peygamber) Ben mahşer gününde şefaatkâr olacağım
(Dinleyenler) Onlar içecekler kevser suyundan bir tas

Merheba ey rehmeten-lil-alemîn
Merheba ente şefî-ûl mûznîbîn

Merhabâ ey alemlere rahmet olan
Merhabâ sensin günahkarlara şefaâtçi olan

3. Hz. Muhammed Bâkîdir (Ebedi)

Başta akaid ve kelam alimleri olmak üzere İslam alimlerinin tamamı, Hiz. Peygamber'in bir insan olduğu ve diğer insanlar gibi bütün beşerî özelliklere sahip olduğu konusunda görüş birliği içerisinde. Kuşkusuz bu özelliklerden biri de her bir beşerin ölümlü olması ve Yüce Allah'ın kendisi için tayin ettiği eceli geldiğinde, ölecek bu dünyadan göç etmesidir. Hiz. Peygamber de bütün insanlar gibi tarihin bir döneminde dünyaya geldi ve herkes gibi eceli geldiğinde de vefat ederek aramızdan ayrılmıştır. Hiz. Ebubekir, bu durumu "Her kim Allah'a ibadet ediyorsa bilsin ki diridir ve

ölmez; kim de Muhammed'e ibadet ediyor idiye bilsin ki Muhammed ölmüştür" sözleriyle dile getirmektedir.

Hız. Peygamber'in vefatından sonra, Müslümanların başta Babil havzasındaki kültür ve inançlar olmak üzere, diğer inançlarla karşılaşmaları sürecinde, Hız. Peygamber'in tabiatı hakkında farklı tasavvur ve inançların ortaya çıktığı görülmektedir. Batını ve felsefî birtakım unsurların dönüştürölmesiyle, Hız. Peygamber beşerüstü bir varlık olarak tasavvur edilmiş ve zaman zaman ona tanrısal bazı anlamlar yüklenmiştir. İleride değinileceğı gibi, Nur-i Muhammedi inancı ve bu inancın bir gereğı olarak Hız. Peygamber'in her türlü yaratılış ve yaratılmışın aslı ve özü olduğı görüşü bu tasavvurun bir neticesidir. Bütün varlıkların tanrısal bir öz taşıdığı ve yönüyle Allah'ın dolaylı bir parçası olduğı şeklinde özetlenebilecek Vahdet-i vücut teorisi de önemli ölçüde, bu tasavvura dayanmaktadır. İşte buna bağılı olarak Hız. Peygamber'in baki olduğı ileri sürölmiş, onun gerçekte ölmediğine inanılmıştır. Gerek Anadoluda gerek diğer coğrafyalarda, zaman zaman Hız. Peygamberle görüştüklerini iddia edenlerin, söz konusu iddiaları da bu tasavvurun istismar edilmesiyle oluşmuştur. Birçok Mevlid manzumesinde olduğı gibi, Bateyî'nin Mevlüd'ünde de buna işaret eden mısralar yer almaktadır. Bunlardan birkaçı aşağıdaki gibidir.

Merheba ey canê baqî merheba
Merheba ey 'uşşaqê saqî merheba

Merhaba ey bakî can merhaba
Merhaba ey uşak-ı saki merhaba

Merheba ey şemsê taban merheba
Merheba ey canî canan merheba

Merhaba ey batmayan güneş merhaba
Merhabâ ey canlara can merhabâ

Merheba ey afitabê bê zewal
Merheba ey mahê tabê lâyezal

Merheba ey yok olmayan güneş merhaba
Merhaba ey batmayan ay merhaba

4. Allah'ın Nuru ve İlk Yaratılan Varlıktır

Hız. Peygamber'in kişilğı etrafında oluşturulan teorilerden biri de onun Nur-i Muhammedî olduğı ve bu itibarla her türlü yaratılışın ona dayandığı şeklindedir. Bu durum, sadece Mevliit manzumelerinde değil, aynı zamanda başta felsefî dönem telifatı olmak üzere birçok tasavvuf eserinde de yer almaktadır. Buna göre daha henüz hiçbir şey yaratılmadan önce, Yüce Allah'ın zatından bir feyezana neticesinde bir nur

zuhur eder. Bundan her şey bundan sonra ve bu nurdan yaratılmıştır. Bu nur, yani Nur-i Muhammedî, Miladi 571 ila 632 tarihleri arasında yaşayan Hz. Muhammed'in tarihî şahsiyetinden farklıdır. Söz konusu tarihi şahsiyet Nur-i Muhammedî'nin en kâmil biçimde tezahür ettiği şahsiyet olması açısından önem taşımaktadır. Ondan önce gelen ve peygamber olan ataları da bu nurun birer temsilcisidir. Hz. Muhammed'in vefatından sonra da bu nur Gavsü'l-a'zam veya Kutbü'l-a'zam da denilen şahsiyetler tarafından temsil edilecektir. Ancak hem bunlar hem de Hz. Peygamber'den önce gelerek onu temsil eden diğer peygamberler, Hz. Muhammed'in birer naibi konumundadır. Dolayısıyla Nur-i Muhammedî'nin asıl mümessili Hz. Muhammed'in tarihi şahsiyetidir. Tasavvuf çevreleri bu durumu, Allah, alem ve insan ilişkisi arasında bağlantılar kurarak dile getirmekte ve âlemin Allah'ın aynası, Hz. Muhammed'in ise bu aynanın cilası olduğu şeklinde tasavvur etmektedir. Bilindiği gibi İslam düşünce tarihinde çok sert tartışmalara sebep olan Vahdet-i vücud düşüncesi bu teoriye dayanmaktadır.

Nur-i Muhammedî teorisi, çoğu zaman tam olarak ne olduğu anlaşılmadan birçok edebi metinde yer alabilmiştir. Şair ve edipler bunun teorik olarak hangi problemlere yol açacağına farkında olmamışlardır. Özellikle Hz. Peygamber için yazılan na't ve medhiye türü eserlerde daha yoğun bir şekilde yer bulabilmiştir. Sadece Batéyî'nin değil, başta Süleyman Çelebi olmak üzere birçok mevlüd manzumesinde bu inancı çağrıştıracak unsurların yer almasının sebebi de budur. Bu teoriyi bir açıdan kabul etmek mümkündür. Şöyle ki Yüce Allah, âlemde bulunan her şeyi insanın hayatını sürdürmesine yardımcı olabilecek bir kıvamda yaratmış ve insanın hizmetine sunmuştur. Bütün insan ve cinleri de kendisine kulluk etmek üzere yaratmıştır. Son peygamber olması ve buna bağlı olarak Allah'ın dini olan İslam'ın kendisiyle kemale ermesi nedeniyle kulluğu en kâmil biçimde yerine getiren şahsiyetin Hz. Muhammed olduğundan şüphe yoktur. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yani alem ve insanın yaratılışındaki gaye merkeze alındığında, dolaylı olarak her şeyin Hz. Muhammed'in nurundan ve onun için yaratıldığını söylemek mümkün olabilir. Bu durumda da Hz. Muhammed'in zatı değil, onun yaratılışındaki gaye esas alınmış olur. Bunun dışında yapılan herhangi bir ontolojik ve epistemolojik değerlendirmeyi kabul etmek mümkün değildir.

Batéyî, Nur-i Muhammedî konusunda şunları kaydetmektedir:

Merheba ey nurî xurşîdê xweda
Merheba ey tû ji heq nabî cûda

Merhaba ey Hûda'nın güneşinin nuru merhaba
Merhaba ey haktan ayrılmayan merhaba

Merheba ey nura heq ra mazharî
Merheba ey ewlîyan ra serwerî

Merhaba ey Hakkın nurunun mazharı merhaba
Merhaba ey evliyaların serveri merhaba

Girtî yek qebze ji nûra xwe Xuda
Gote wê: “Kûnî Hebîbî Ehmeda

Allah nurundan bir tutam aldı
“Habibim Ahmed ol!” dedi

Nê tu û nê Cennet û narê mezin
Cumle eşya min ji bo wî çêkirin

Ne sen ne cennet ne de büyük ateş vardı
Her şey onun için yaratıldı

5. Peygamberlerin Sultanıdır

Melê Hüseyne Batêyî'nin Mevlidinde Hz. Peygamber'in özellikleriyle ilgili olarak anlatılan hususlardan biri de onun diğer peygamberlerden daha faziletli kabul edilmesi ve bu durumun “Sultan” ve “Server” gibi ifadelerle zikredilmesidir. Peygamberlerin kendi aralarındaki fazilet durumu, öteden beri tartışılmalı bir husustur. Özellikle Kur'an'da “O peygamberlerin kimini kiminden üstün kıldık.”⁽⁹⁾ mealindeki ayet, meselenin en önemli dayanaklarından biri olarak kabul edilmiştir. Şu var ki bir bütün olarak Kur'an'a bakıldığında, peygamber olmaları itibarıyla, peygamberlerin tamamının aynı olduğu, ancak bir kısım özellikler itibarıyla bazılarının diğerlerine tercihe dildikleri görülmektedir. Sözelimi Yüce Allah'ın Hz. Musa ile doğrudan konuşması,⁽¹⁰⁾ onun için önemli bir özelliktir ve bu itibarla diğer peygamberlerden öne çıkmaktadır. Hz. İbrahim'in dost edinilmiş olması,⁽¹¹⁾ ona farklı bir konum kazandırmıştır. Ancak bir bütün olarak Hz. İbrahim'in diğer bütün peygamberlerden daha faziletli olduğuna dair elimizde herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.

Hız. Peygamber'e gelince, Kur'an'da zaman zaman onun diğer peygamberlerden daha faziletli olmadığını çağrıştıracak ifadelerin bulunduğu kuşkusuzdur. Ancak aksine onun daha faziletli olduğunu çağrıştıracak ayetler de bulunmaktadır. Birincisine “İşte o peygamberler, Allah'ın hidayete erdirdiği kimselerdir. Şu halde onların rehberliğine uy.”⁽¹²⁾ Mealindeki ayeti, ikincisine ise “Biz seni başka değil, ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak bütün insanlara gönderdik”⁽¹³⁾ mealindeki ayet gibi ayetleri örnek vermemiz mümkündür. Dolayısıyla bu konuda kesin bir kanaate varmak zor ise de Hz. Peygamber'in iki özellik itibarıyla diğer peygamberlerden öne çıktığı muhakkaktır. Birincisi Allah'ın bütün insanlara gönderdiği ortak din olan İslam'ın onunla kemale ermesidir. Diğer peygamberlere gönderilen din de İslam olmakla beraber, Allah'ın bu dini onlara sınırlı olarak gönderilmiş, sadece Hz. Peygamber'in vefatına yakın bir zamanda kemale ermiştir. Hz. Peygamber'in son

peygamber oluşunu da buna bağlamak mümkündür. Zira din kemale erdiğine göre artık yeni bir peygamberin gelişine gerek yoktur. İkincisi ise Hz. Peygamber'in hiçbir zaman veya coğrafya ile sınırlı olmaksızın bütün insanlara gönderilmiş olması ve buna bağlı olarak nübüvvetinin evrensel olmasıdır. Bu iki özellik itibarıyla Hz. Peygamber'i diğer peygamberlerden daha faziletli görmek mümkündür.

Bateyî, Hz. Peygamber'in daha faziletli olduğunu şu mısralarla zikretmektedir:

Merheba sultanê cûmle enbiya
Merheba ey nurê çeşmê esfiya

Merhaba ey bütün nebilerin sultanı
Merhaba sufilerin göz nuru

Sonuç:

Yukarı Fırat Havzası, Kürt halkının yoğun olarak yaşadığı bir coğrafyadır. Bu coğrafyada İslam dini, tasavvuf gibi disiplinlerin de etkisiyle, hayatın çeşitli alanlarında folklorik bir kısım uygulamalarda kendini göstermektedir. Mevlid merasimleri, büyük halk toplulukların huzurunda icra edildiği için, mevlidlerde okunan manzumlar ve yapılan methiyeler, doğal olarak dinleyicilerin gönül ve zihin dünyalarında yankı bulmakta, dinî tasavvurun bu doğrultuda oluşmasına kaynaklık etmektedir. Tabiatı gereği edebi metinler, şiir olsun, nesir olsun birtakım edebi sanatlarla yazılır, çoğu zaman gerçekte hayatta karşılığı olmayan teşbih, istiare ve benzeri yöntemlerle süslemelere sahne olur. Duygu yüklü bu metinler dinleyicileri duygusal olarak etkilemekte, ilgili tema ile dinleyici arasında güçlü bağların kurulmasına katkı sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında, söz konusu metinlerin önemli bir işlev gördüğünü ve doldurulması gereken bir boşluğu doldurduğunu belirtmek mümkündür.

Mevlit manzumeleri de netice itibarıyla birer edebi metindir. Edebi metinlerin sahip olduğu avantajlara sahip olduğu gibi, taşıdığı kimi sakıncaları da taşımaktadır. Özellikle bu manzumelerin dinî bir merasim içerisinde okunması ve dinleyicilerin huşu içerisinde, dinleyerek etkilenmesi, çoğu zaman metinde yer alan sakıncaların farkına varılmamasına sebep olabilmektedir. Zira dinleyici, mevlidi dinlerken bunu edebi bir metin olarak değil, kutsal bir dinî metin hassasiyetiyle dinlemekte ve zihin dünyasını bu yönde inşa etmektedir. Zaman içerisinde, bu tür ortamlarda dile getirilen hususlar, dini birer hüküm ve hakikat halini alabilmektedir. İşte Bateyî'nin Mevlid'inde geçen ve Hz. Peygamber'in şahsiyeti etrafında, kimi aşırı yorumları çağrıştıran hususları da bu çerçevede anlamak gerekir. Kuşkusuz Hz. Peygamber'in zaman zaman ifrata varan bir dille tebcil edilmesi, din ve inanç açısından oldukça zengin olan bu bölgede, Müslümanların diğer din mensuplarına karşı kendilerini savunma refleksiyle yapılmış olabilir. Özellikle bölgede yoğun olarak yaşayan Hristiyanların Hz. İsa'nın şahsiyeti üzerinden üstünlük iddiasında bulunmalarının bu tasavvur üzerinde etkili olduğu kuvvetle muhtemeldir.

Netice olarak Molla Hüseyin Bateyî'nin Mevlid'inden yola çıkarak Yukarı Fırat Havzasındaki Hz. Peygamber tasavvurunun, birtakım aşırı unsurları taşıdığını söylemek mümkündür. Ancak bu aşırılıklar, İslam dünyasının diğer coğrafyalarında da karşılaşılabilen hususlar olup bu havzaya has tasavvurlar değildir. Bu tasavvurların Hz. Peygamber'in siyeri ve onun beşeri şahsiyeti hakkında yeteri kadar bilginin üretilip yayılmamasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Belki de sadece Hz. Peygamber'i tebcil eden onu övüp yücelten mevlitlerin değil, aynı zamanda onun hayatın bütün alanlarında örnek alınmasını sağlayacak doğrultuda doğru bir tasavvurun oluşmasına katkıda bulunacak mevlitlerin de yazılıp okunması

gerekmektedir. Böylelikle hem Hz. Peygamber hakkında doğru bir tasavvurun oluşması sağlanacak hem de Hz. Peygamber'in örnekliği doğrultusunda hayatın her alanını düzenlemek kolaylaşmış olacaktır.

Kaynakça:

Aktaş, M. Nurullah, "Molla Hüseyin Bateyî'nin Çalışmalarında Kur'an'ın Kaynaklığı Üzerine", Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2015/2 yıl: 6 cilt: VI sayı: 12, s. 151-171.

Aykut N.- Karacan H., "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi, 1/2, s. 121-141.

BLAU, Joyce, "The Kurdish Language and Literature", <http://www.institutkurde.org/en/language/> 07.02.2020 tarihli sürüm.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Hasan_Ertu%C5%9Fi 07.02.2020 tarihli sürüm.

Sonuç:

- (2) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.
- (3) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.
- (4) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.
- (5) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.
- (6) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.
- (7) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.
- (8) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.
- (9) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.

- (10) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.
- (11) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.
- (12) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.
- (13) Geniş bilgi için bk. H. Karacan-N. Aykut, "Mele Huseyné Bateyî'nin Mewlidi ile Mele Süleymen Kurşun'un Mevlidinin Karşılaştırılması", *Bingöl Ü. Yaşayan Diller E. Dergisi*, 1/2, s. 121-141.

النبي صلى الله عليه وسلم في تصورات شعب الجزيرة (منطقة الفرات الأعلى) (منظومة مولد نامه ملا حسين باتييه نموذجاً)

الملخص:

بدأ دخول الإسلام إلى شعب منطقة الفرات العليا في خلافة عمر بن الخطاب رضي الله عنه، وقد اختارت هذا الشعب الإسلام نموذجاً لحياته السياسية والاقتصادية والاجتماعية غيرها، وقد انتشرت في هذه المنطقة من العالم ديانا قديمة بين السكان، إلا أن أغلبهم قبلوا الدخول في الإسلام طواعية، فصار النبي صلى الله عليه وسلم لهم قدوة حسنة لها الأولوية، وقد أظهر هذا الشعب حبه الحار للنبي صلى الله عليه وسلم من خلال الاحتفالات بمناسبات: النكاح والختان والولادة والتعزية وغيرها، بوسيلة مدح لنبي صلى الله عليه وسلم بالمنظومات، كمثل ما حدث في مصر والبلقان ومناطق أخرى تحت حكم الامبراطورية العثمانية.

وإن كانت هذه العادات قد انحسرت في العصر الحديث، إلا أن وجودها مازال حياً إلى اليوم، وكان مما ينشد في هذه الاحتفالات في هذه المنطقة منظومة "المولد" التي كتبت باللغة الكردية لملاً حسين باتييه، والتي تأثر فيها بمنظومة: "وسيلة النجاة" لسليمان شلبي (ت ١٤٢٢هـ/ ١٩٠٢م) التي كتبت باللغة العثمانية، تأثراً كبيراً، بحيث يدرك الأصل العثماني في كثير من أبياتها للهولة الأولى.

وسوف ينصب حديثي في هذه المداخلة حول تصور أهل الجزيرة للنبي صلى الله عليه وسلم.

الكلمات المدالة: جزيرة الفرات العليا، باتييه، المولد، النور المحمدي، النبوة

The Prophet (PBUH) in Islander's Viewpoints,(Upper Euphrates Territory) (The System of Barn Cermonies of Mala Husein Batayi as a Case Study)

ABSTRACT:

People living in the Upper Euphrates Basin started to enter the islamic religion since the caliphate of Hz. Omar. After converting to Islam, their priority in all areas of life has become the religion of Islam, and they have used their political, social and economic preferences towards this direction. The people of the region, who previously had different beliefs and religious preferences in, accepted the islamic religion mostly after the arrival of Islam. The Prophet has become the most important figure for them. In addition to other geographies such as the Balkans and Egypt, where the Ottoman Empire was dominant. The longing and devotion to the Prophet was kept alive with the mevlit ceremonies. Mevlit ceremonies have been performed on many occasions such as weddings, circumcision, birth and condolence. Compliments were made to the Prophet. Although it is not as alive as before, today such ceremonies still exist. One of the mevlit verse read in the above mentioned ceremonies in the Upper Euphrates Basin is the Mevlid of Molla Hüseyne Bateyî. Bateyî wrote this whistle, by Süleyman Çelebi (825/1422) in Turkish (Ottoman), influenced by the verse of Mevlit, whose real name was Vesiletü-necât, and almost translated it.

In our communique, taking Bateyî's center in the center. A determination will be made about the Prophet's Sufism.

Keywords: *Upper Fırat Basin, Batevî, Mevlid, Nur-i Muhammedî, Prophecy.*

